

Kovid-19'un Çocuklar Üzerinde Etkisi ve Çocuk Odaklı Sosyal Politikalar

TESEV Değerlendirme Notları, TESEV'in çalışma alanlarındaki konulara ilişkin farklı bakış açıları ve önerileri kamuoyuyla paylaşmayı hedeflemektedir.

Dr. Başak Akkan
Boğaziçi Üniversitesi
Sosyal Politika Forumu

Dr. Başak Akkan, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Yüksek Lisans Programı'nda ders vermekte ve Sosyal Politika Forumu'nda kıdemli araştırmacı olarak çalışmaktadır. London School of Economist'ten Avrupa Sosyal Politikası alanında yüksek lisans derecesini almış; Utrecht Üniversitesi'nde disiplinler arası sosyal bilimler alanında doktora çalışmasını tamamlamıştır. Social Politics, Child Indicators Research, Children and Youth Services Review, Journal of Gender Studies ve Feminist Theory gibi bilimsel dergilerde makaleleri yayımlanmıştır. Araştırma alanları bakım politikaları, çocuğun iyi olma hali, çocuk yoksulluğu ve kırılgan gruplara yönelik sosyal politikalarıdır.

Kovid-19 salgınının farklı yaş grupları üzerindeki etkileri düşünüldüğünde yaş almış bireylerin sağlık hizmetlerine erişimleri ve sosyal bakım ihtiyaçları farklı ülkelerde sosyal politika tartışmalarının merkezine oturdu.¹ Tüm yaş grupları arasında özellikle çocuklar hastalığa yakalanma riskleri² ve ölüm oranlarının düşüklüğü ve dolayısıyla Kovid-19'dan doğrudan etkilenen bir risk grubu olmamaları sebebiyle, salgının ilk aşamalarında daha az dikkat çektiler. Salgını yavaşlatmak amacıyla Türkiye belli yaş gruplarına sokağa çıkma yasağı uyguladı. 11 Mart'ta ilk Kovid-19 vakasının tespit edilmesini³ izleyen günlerde ilk önce 65 yaş üstü bireylere ve 3 Nisan itibariyle, 20 yaşın altındaki çocuklara (20 Mayıs tarihinde yasak 18 yaşın altına indirildi) sokağa çıkma yasağı getirildi. 16 Mart günü okullar kapatıldı ve 23 Mart itibariyle uzaktan eğitime Eğitim Bilişim Aracı (EBA) yoluyla veya çevrimiçi eğitim kanallarıyla geçildi.

Kovid-19 salgınının aileler üzerindeki ekonomik ve sosyal etkileri, uzun karantina ve sosyal izolasyon süreçleri, uzaktan eğitime erişimde yaşanan sıkıntılar ve ev içi şiddetin kayıt altına alınamaması gibi durumlar çocukların da salgından etkilenen kırılgan yaş gruplarından biri olduğunu gösterdi. Hiç kuşkusuz, salgın eve kapanmış veya çalışmak zorunda kalan tüm çocukların iyi olma halini etkiledi. Ancak Türkiye gibi çocuk yoksulluğu oranının yüksek olduğu bir ülkede Kovid-19'un en temel etkisinin çocukların hali hazırda yaşadıkları eşitsizlikleri daha belirgin hale getirmesi, arttırması ve yeni eşitsizlik alanları yaratması olduğu söylenebilir. Bu çerçevede, Kovid-19 salgınının çocuklar üzerindeki etkisi dört başlık altında incelenmesi uygun olur: Salgının çocuk yoksulluğunu arttıran etkisi; çocukların ev temelli eşitsizliklerinin belirginleşmesi; eğitime erişimdeki uçurumların dijital eşitsizlikler ile perçinleşmesi ve eve kapanma ile birlikte ev içi şiddetin artması, buna karşılık çocuk ihmal ve istismar vakalarının kayıt altına alınamaması.

Çocuk yoksulluğu

Kovid-19 salgınının tüm dünyada ailelerin maddi yoksunlukları ve dolayısıyla çocuk yoksulluğu üzerindeki etkileri ağır bir tablo sergiliyor. Save the Children ve UNICEF'in analizlerine göre salgının etkisiyle düşük ve orta gelirli ülkelerde yoksulluk içinde yaşayan çocuk sayısı %15 artarak 672 milyona ulaşabilir.⁴ Çalışma, en yüksek artışın %44 ile Avrupa ve Orta Asya; %22 ile Latin Amerika ve Karayipler'de görülebileceğini söylüyor.⁵ Hali hazırda geliri belirsiz, sosyal güvencesiz işlerde çalışan ailelerin salgının ekonomik etkileriyle oluşacak iş kayıpları sebebiyle, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanacağı ve gıda yoksulluğunun artacağı da raporda dile getiriliyor.

Türkiye, çocuk yoksulluğu oranının %25 ile (Güney Afrika ve Kosta Rika'dan sonra) en yüksek olduğu OECD ülkelerinden biri.⁶ Türkiye'de ailelerin iş kayıpları ve maddi yoksunluğundaki artış sebebiyle, zaten yüksek olan çocuk yoksulluğu oranında artış beklenebilir. Salgın süresince, sahada çalışan STK'ların yaptıkları görüşmelerin gösterdiği, iş kayıplarına uğrayan ailelerin kiralalarını ve faturalarını düzenli ödeyemedikleri, temel ihtiyaçları olan gıda erişimine dahi ulaşmakta zorlandıkları yönünde. Derin Yoksulluk Ağ'ının İstanbul'da yaptığı saha çalışması sadece işten çıkarmalar ile sınırlı olmayan, geçimlik işlerin de kayba uğradığı bir manzara ile karşı karşıya kalındığını gösteriyor.⁷ Çocuklar için ailenin maddi yoksunluğundaki artış, beslenme yetersizliği, gelecek kaygısının artması, psikolojik travmalar gibi çocukların iyi olma hallerini belirleyen birçok zorluğu barındırıyor. Toplumun kırılgan gruplarını salgın daha derinden etkiliyor. Ailelerinin düzensiz işlerde çalıştığı Roman çocukları, eve giren gelirin kesilmesi ile salgının sosyoekonomik etkilerini en ağır şekilde yaşayan gruplardan biri.⁸ Salgın sürecinden etkilenen bir diğer grup ise mevsimlik tarım çalışanları ve çocukları. Tarımdaki çocuk işçiliğinin bazı illerde artacağı düşünülmekte.⁹ Salgın ile birlikte ailelerin gelir kaybı sonucunda çocukların daha fazla emek piyasasına yönelmeleri beklenebilir; Türkiye'de yakın dönemde çocuk işçiliğinde artış gözlemlenebilir.

Türkiye, çocuk yoksulluğu oranının %25 ile (Güney Afrika ve Kosta Rika'dan sonra) en yüksek olduğu OECD ülkelerinden biri.

Salgın ile birlikte ailelerin gelir kaybı sonucunda çocukların daha fazla emek piyasasına yönelmeleri beklenebilir; Türkiye'de yakın dönemde çocuk işçiliğinde artış gözlemlenebilir.

Ev temelli eşitsizlikler

TÜİK 2019 yılı Çocuk İşgücü Araştırması'na göre ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocukların (5-17 yaş) oranı %45,5; bu oran kız çocukları için %51,3.

Erkek çocukların %16,3'ü, kız çocukların ise %28,3'ü ev işlerine haftada 8 saat ve daha uzun süre katkı sağlıyor.

Kovid-19 ile birlikte kadınların ev içi emeğinin arttığına dair gözlemler varken, kız çocukları için de eve kapanma benzer sonuçlar doğurabilir.

Diğer yandan, çocukların eve kapanması ile birlikte gerek ev koşulları gerekse ev içi yükler sebebiyle çocuklar arasındaki eşitsizlikler daha da belirgin hale geliyor. TÜİK 2019 yılı Çocuk İşgücü Araştırması'na göre ev işlerinde ailesine yardımcı olan çocukların (5-17 yaş) oranı %45,5; bu oran kız çocukları için %51,3.¹⁰ %43,5'i, hane için alışveriş yapma, çamaşır-bulaşık yıkama, ütü yapma, yemek pişirme, ev eşyalarının temizliği gibi işlerde; %23,2'si hanede kendinden küçük çocukların bakımında; %5,4'ü ise hanedeki yaşlı, engelli, hasta bir yakınının bakımında ailesine destek oluyor. Çocukların %37'si ev işlerine haftada 3-7 saat harcıyor. Erkek çocukların %16,3'ü, kız çocukların ise %28,3'ü ev işlerine haftada 8 saat ve daha uzun süre katkı sağlıyor.¹¹ Kız çocuklarının anneleri ile ev için bakım yüklerini paylaştıkları bu durumun çocuk bakım hizmetlerine erişemeyen düşük sosyoekonomik düzeydeki ailelerde daha

yaygın olduğu bilinmekte.¹² Kovid-19 ile birlikte kadınların ev içi emeğinin arttığına dair gözlemler varken¹³, kız çocukları için de eve kapanma benzer sonuçlar doğurabilir. Bu süreçte okulöncesi kurumların ve kreşlerin de kapalı olduğu göz önünde bulundurulduğunda kız çocuklarının ev temelli bakım yüklerinin artabileceği, bunun da uzaktan eğitim süreçlerine etki edebileceği söylenebilir.

Bir başka unsur ise çocukların ev koşulları arasındaki farklılıklar. Yoksul ve kalabalık hanelerde, evin sağlıksız koşulları ve ev içinde kendilerine ait alanların kısıtlılığı, eve kapanan çocukların mekân kullanımlarında da eşitsizlikler doğurdu. Yoksulluk içinde yaşayan çocukların hali hazırdaki ev koşulları birçok olumsuzluğu barındırıyor.¹⁴ Kendi odasının olmaması ötesinde, İstanbul'da %16-18 arasında çocuğun kendi yatağının olmadığı; yoksul çocuklar arasında bu oranın %44,3'ü bulunduğu, çocuğun iyi olma hali araştırmasında ortaya konuyor.¹⁵ Mülteci aileleri yüksek kiralar sebebiyle dairelerini diğer aileler ile paylaşıyorlar¹⁶, Roman ailelerin kalabalık ve olumsuz ev koşulları, çocukların ders çalışma ortamlarını etkiliyor.¹⁷ Ev koşullarının olumsuzluğu, sokağa çıkma yasaklarından tüm çocukların aynı şekilde etkilenmediği, toplumun en kırılgan çocuk gruplarının iyi olma hallerini daha ağır şekilde etkilediği söylenebilir.

Uzaktan eğitime erişimde eşitsizlikler

Çocukların eğitime erişimlerinde yaşadıkları sıkıntılar ve çocuklar arasındaki dijital eşitsizlikler Kovid-19 salgını ile birlikte en çok tartışılan konulardan biri haline geldi. Okulların kapanması ile MEB hızlı bir şekilde EBA (Eğitim Bilişim Aracı) ve TRT yoluyla, uzaktan eğitime geçti. EBA kullanımında tüm operatörlerden 3 GB internet erişimi imkânı ile ücretsiz erişilebilen uzaktan eğitim altyapısı sağlandı; öğrenciler olanakları ve tercihlerine göre internet ya da televizyon kanalları aracılığıyla derslerini izlediler.¹⁸ 2020 yılı başında güncellenen EBA'nın altyapısı, dijitalleşen dünyada öğretimde fırsat eşitliği projesi (Fatih Projesi) kapsamında oluşturulmaya başlandı ki;¹⁹ MEB milyonlarca öğrenciyi ilgilendiren uzaktan eğitim deneyimine hızlı hazırlanabildi.²⁰ Ancak, Türkiye'de dijital eşitsizliklere cevap olacak projeler altyapıya öncelik verirken, dijital becerilerin artırılması geri planda kaldı.²¹

2020 yılı başında güncellenen EBA'nın altyapısı, dijitalleşen dünyada öğretimde fırsat eşitliği projesi (Fatih Projesi) kapsamında oluşturulmaya başlandı ki; MEB milyonlarca öğrenciyi ilgilendiren uzaktan eğitim deneyimine hızlı hazırlanabildi.

Ancak, Türkiye'de dijital eşitsizliklere cevap olacak projeler altyapıya öncelik verirken, dijital becerilerin artırılması geri planda kaldı.

Öğrencilerin büyük kısmının televizyon yoluyla uzaktan eğitimi takip ettiği, EBA TV dışı eğitim platformlarına erişimin özellikle kırılgan gruplardan (Roman, Mülteci gibi) gelen çocuklar için mümkün olmadığı söylenebilir.²² Eğitime erişim, öğrencilerin ailelerinin sosyoekonomik düzeyleri ile toplumsal cinsiyet, anadil, göç hikayesi ile de ilişkili olarak hali hazırda eşitsizlikleri barındırıyor.²³ Eğitimin uzaktan verilmeye başlanması ile birlikte eğitim temelli eşitsizlikler daha da görünür hale geldi ve derinleşti. Bir yandan çevrimiçi platformlarda, kişiselleştirilmiş eğitimin devam ettiği özel okullar ile devlet okullarına devam eden çocuklar arasındaki eğitim kazanımları açısından uçurumların açılması; diğer yandan ise EBA'ya erişim, ev ortamının ders takibine uygunsuzluğu, TV ortamında kişiselleştirilmemiş derslerin takibi ve anlama güçlüğü (özellikle ana dilleri Türkçe olmayan, özel ihtiyaç sahibi ve düşük sosyoekonomik düzeylerden gelen çocuklar açısından) çocuklar arasında

eğitim kazanımları açısından uçurumlar yaratma potansiyeline sahip.

Umay Aktaş'ın ERG blog yazısında ²⁴ Tokat'ın bir köyünde öğretmenlik yapan sınıf öğretmenin aktarımı son derece çarpıcı:

Birinci sınıf okutuyorum. Okuma yazmaya geçtik ama akıcı bir şekilde değildi. EBA TV'deki derslerde çocukların tamamen akıcı okuma yazmayı kavradığı kabul ediliyor. Hızlı geldi öğrencilerime. Bir de köyde tüm aileler bir arada, kalabalık ev nüfusu. Ona öncelik verirlerse EBA TV'yi izleyebilir.

Mülteci ailelerden gelen çocuklar ile yapılan bir çalışma da, çocukların gözünden uzaktan eğitimde ders takibine dair yaşadıkları zorlukları dile getiriyor. ²⁵

İçerici olmak konusunda sıkıntıları olan eğitim sistemine rağmen, okul Türkiye gibi çocukların mekânlarının kısıtlı olduğu ülkelerde sosyalleşme ve özgürleşme alanı olarak çocukların yaşamlarında çok büyük bir öneme sahip. ²⁶ Kovid-19 salgınının çocukların yaşamlarındaki en büyük etkilerinden biri de okul ile fiziksel bağlarının kesilmesi oldu. Bu bağlamda çocukların sadece eğitim değil sosyalleşme araçlarından biri olan bir mekânın yaşamlarından çıkmasının her kesimden çocuk üzerinde psikolojik etkileri olduğu söylenebilir.

Çocuğun ihmal ve istismarı

Sokağa çıkma yasağının ve eve kapanmanın en temel sıkıntılarından biri de çocukların çocuk koruma sistemlerine erişimlerinin sıkıntıya girmesi oldu. Aile içi şiddet vakalarında artış, çocukların ihmal ve istismara uğramaları durumunda seslerinin duyurabilecekleri platformlara erişememeleri salgın ile birlikte Türkiye'de çocuk koruma sistemine dair sıkıntıları da gözler önüne seriyor. İstanbul ve İzmir Barosu avukat görevlendirilmelerindeki değişimi/düşüşü gösteren istatistiklere vurgu yaparak, ihmal ve istismar riski altındaki çocukların seslerinin duyulmadığı işaret ediyorlar. ²⁷ Mağdur çocuk sayısında görülen azalmanın başlıca nedeninin koruyucu mekanizmalara erişim konusunda yaşanan sıkıntılar olduğu düşünülmekte ki; okulların kapalı olması da çocukların şikâyet mekanizmalarına erişimlerini etkileyen bir durum.

Politika önerileri

Kovid-19 salgınının çocuklar üzerindeki etkilerine müdahale edebilmek için normalleşme sürecinde çocukların içinde buldukları koşulları göz önünde bulunduran, farklılaşan kırılma noktalarına yönelik sosyal politikaların hayata geçirilmesi gerekiyor.

- Çocuk yoksulluğu ile mücadelede tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de öncelikli hale getirilmesi gereken bir konu. Hanelere giren gelirin düzenli olması, iş kaybı olan ailelere sosyal yardım yapılması bu yönde gerekli adımlar. Gerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın, gerekse belediyelerin ve STK'ların sosyal yardım programları yoksul hanelerdeki çocukların ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde karşılanması için etkili sosyal politika araçları. Salgının ekonomik etkilerine karşı devletin sosyal politika aracı olarak tartışılan

hatta İspanya²⁸ gibi ülkelerde salgının yarattığı iş kayıplarına yönelik hayata geçirilen **temel gelir desteğinin** (basic income)²⁹ çocuğun temel ihtiyaçlarının hane içinde karşılanmasını sağlayarak çocuk yoksulluğunun artmasını önleyici etkisi olabilir. Temel gelir desteğinin bir önemli unsuru vatandaşlık temelli olması ve bu bağlamda da yardımlara bağlı yaşayan, iş kaybı sebebiyle aile gelirini yitiren kırılgan grupları ve çocukları rencide etmeden uygulanabilecek bir sosyal politika programı olması. Salgın ile birlikte dile getirilen bir diğer konu da toplum temelli dayanışma mekanizmalarının canlandırılması. Keza, *askıda ekmekten yola çıkarak askıda fatura*³⁰ uygulaması bunun iyi örneklerinden biri.

- Bir diğer önemli unsur **okulun sosyal refah alanı** olarak çocukların yaşamındaki önemini belirginleşmesi ve eğitimin toplumsal eşitsizliklere cevap arayacak bir sosyal politika aracı olarak düşünülmesi. Okullar tekrar açıldığında çocukların eğitim kayıplarının telafi edilmesi okulların önceliği haline gelecek. Burada özellikle uzaktan eğitimde sıkıntı yaşamış özel ihtiyaç sahibi, ana dili Türkçe olmayan ve de programı farklı sebepler ile takip edememiş, takip etmekle birlikte programdan yararlanamamış çocukların öncelikli bir şekilde yakından takip edilmesi ve eğitim becerilerinin telafisi önemli. Ancak, salgın ile birlikte daha da belirginleşen ve derinleşen eşitsizlikleri dikkate alarak eğitimi daha içerici kılabilecek mekanizmaları tekrar düşünmek ve çocukların sosyoekonomik ve diğer farklılıklarından doğan kırılganlıklarına müdahale edecek bir sistem önemli. Örneğin ücretsiz öğle yemeği³¹, kahvaltı desteği gibi sosyal programlar ile çocuklar desteklenebilir. İş kayıplarının boyutuna göre önümüzdeki dönemde daha çok çocuk okul yoluyla erişilebilecek gıda desteğine ihtiyaç duyabilir. Okulları bir eğitim kurumu olduğu kadar bir **sosyal refah alanı** olarak da hayal etmek mümkün. Sosyal hizmet birimleri ile yakın temas içinde çocukların salgının etkilerine bağlı olarak oluşan psikolojik durumlarının, aile içi şiddet vakalarının takibi; velilere ve öğretmenlere verilecek destek de salgının etkileri ile mücadele etmede önemli.
- Türkiye'nin çocuk koruma³² alanındaki yasaları, taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile gerekli altyapıya sahip bir ülke olmasına karşın, salgın ile birlikte bütüncül ve önleyici çocuk koruma mekanizmalarına duyulan ihtiyaç tekrar su yüzüne çıkıyor.³³ Bu süreçte aile, okul, sağlık ve sosyal hizmetler birbirini bütünleyen ve denetleyen bir rolde olmalı ki; bu önleme odaklı çalışmalar için son derece önemli.³⁴ Alo 183 hattı gibi numaraların dışında çocuk odaklı ihmal ve istismar vakaları için 7/24 çalışan ve anında yanıt veren bir hattın oluşturulması ve çocukların bu hat konusunda bilgilendirilmesi İzmir Barosu tarafından bir öneri olarak sunuluyor.³⁵
- Salgın dönemi boyunca, Kovid-19'un çocuklar üzerindeki etkileri oldukça fazla tartışmaya konu oldu, bilgi üretildi. Bu tartışma ortamının salgın sonrasında da devam etmesi ve salgının etkilerinin çocukların gözünden anlamaya çalışan bilimsel çalışmaların artması ve desteklenmesi öncelikli hale getirilmeli.

Notlar

- 1 <https://ltccovid.org/>
- 2 <https://www.theguardian.com/science/2020/may/22/children-covid-19-adults-data-coronavirus>
- 3 <https://www.haberturk.com/corona-virusu-turkiye-ye-geldi-mi-hangi-ilde-goruldu-11-mart-corona-virusu-son-dakika-2610013>
- 4 https://www.unicefturk.org/yazi/covid19_yoksulluk
- 5 İbid.
- 6 <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm>
- 7 <http://m.bianet.org/bianet/toplum/224758-derin-yoksulluk-agi-pandemide-yoksul-haneler-acliga-terk-edildi>
- 8 <https://www.thenational.ae/world/europe/turkey-s-roma-hit-harder-than-most-by-coronavirus-outbreak-1.1019875>
- 9 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_743368.pdf
- 10 <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33807>
- 11 İbid.
- 12 Akkan, B. (2019) 'Care as an Inequality-Creating Phenomenon: An Intersectional Analysis of the Care Practices of Young Female Carers in Istanbul'. Journal of Gender Studies, Vol. (28)8: 895-905
- 13 <http://www.keig.org/korona-salgininin-yarattigi-kriz-kadin-emegi-acisindan-ne-ifade-ediyor/>
- 14 Uyan-Semerci, P., S. Müderrisoğlu, A. Karatay, B. Ekim Akkan, Z. Kılıç, B. Oy ve Ş. Uran (2012) Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun "İyi Olma Hali"ni Anlamak. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- 15 https://iscweb.org/wp-content/uploads/2019/12/Turkey_NationalReport_Final.pdf
- 16 <https://www.smallprojectsistanbul.org>
- 17 https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/1439798483_roman_kitap_tr.pdf
- 18 <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri-i/#more-12515>
- 19 <http://www.meb.gov.tr/turkiye-egitim-sisteminin-yeni-slogani-egitimde-firsat-adaleti/haber/20281/tr>
- 20 Uzaktan eğitimin işleyişi için ERG blogunu takip edebilirsiniz: <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkileri/>
- 21 <https://www.egitimreformugirisimi.org/koronavirusun-egitime-etkileri-iv-dijital-ucurum-uzaktan-egitimi-nasil-etkiliyor/>
- 22 <https://www.egitimreformugirisimi.org/koronavirusun-egitime-etkileri-iv-dijital-ucurum-uzaktan-egitimi-nasil-etkiliyor/>
- 23 Candaş, A., Ekim-Akkan, B., Günseli, S. ve Deniz, M. B. (2011) Devlet ilköğretim okullarında ücretsiz öğle yemeği sağlamak mümkün mü? Farklı ülke modelleri ve Türkiye'ye yönelik öneriler. İstanbul: Açık Toplum Vakfı.
- 24 <https://www.egitimreformugirisimi.org/turkiyede-koronavirusun-egitime-etkeleri-iii-uzaktan-egitimin-ilk-iki-haftasi-nasil-gecti/>

- 25 <https://www.smallprojectsistanbul.org>
- 26 Akkan, B., Müderrisoğlu S., Uyan-Semerci, P., Erdoğan, E. (2019) 'How Do Children Contextualize Their Well-Being? Methodological Insights from a Neighborhood Based Qualitative Study in Istanbul' Child Indicators Research, Vol. 12(2): 443-460.
- 27 <https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15704&Desc=>; <https://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/2052/covid-19-pandemi-surecinde-cocuklarin-durumu-raporu>
- 28 <https://www.bbc.com/news/world-europe-52707551>
- 29 <https://www.greeneuropeanjournal.eu/basic-income-and-pandemic-preparedness/> ; <https://news.un.org/en/story/2020/05/1063312> ; <https://www.economist.com/by-invitation/2020/05/20/guy-standing-on-how-lockdowns-make-the-case-for-a-basic-income>
- 30 <https://askidafatura.ibb.gov.tr/maintenance-add-invoice>
- 31 Candaş, A., Ekim-Akkan, B., Günseli, S. ve Deniz, M. B. (2011) Devlet ilköğretim okullarında ücretsiz öğle yemeği sağlamak mümkün mü? Farklı ülke modelleri ve Türkiye'ye yönelik öneriler. İstanbul: Açık Toplum Vakfı.
- 32 <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/14.%20EĞİTİCİ%20EL%20KİTABI.pdf>
- 33 <https://rm.coe.int/168046eb7c>
- 34 <https://tr.euronews.com/2020/03/27/koronaviruse-karsi-evde-kal-ev-ortami-cocuklar-icin-guvenilir-mi-istismar-riski-var-mi>
- 35 <https://www.izmirbarosu.org.tr/HaberDetay/2052/covid-19-pandemi-surecinde-cocuklarin-durumu-raporu>

Atıf Önerisi:

Akkan, Başak. 2020. "Kovid-19'un Çocuklar Üzerinde Etkisi ve Çocuk Odaklı Sosyal Politikalar"
TESEV Değerlendirme Notları 2020/6.

<https://www.tesev.org.tr/tr/research/kovid-19-ve-cocuk-odakli-politikalar>

Copyright © Haziran 2020

Tüm hakları saklıdır. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) izni olmadan bu yayının hiçbir kısmı elektronik ya da mekanik yollarla (fotokopi, kayıtların ya da bilgilerin arşivlenmesi, vs.) çoğaltılamaz.

Bu yayında belirtilen görüşlerin tümü yazarlara aittir ve TESEV'in kurumsal görüşleri ile kısmen ya da tamamen örtüşmeyebilir.

TESEV, bu projeye katkılarından ötürü Friedrich Ebert Stiftung'a teşekkür eder.